

בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה

"תורת דוד"

השיעור השבועי

פרשת שופטים תש"פ

(שנה ד', גליון 158)

שיעורי הרב אליהו בר חן

e0527191965@gmail.com | 052-719-1965

זמני כניסת ויציאת השבת:

רבינו תם:	יציאה:	כניסה:	
20:32	19:53	18:40	ירושלים:
20:29	19:55	18:56	תל אביב:
20:32	19:56	18:48	חיפה:
20:31	19:55	18:57	באר שבע:

הלימוד, מוקדש לרפואתם השלימה, של:

שושנה סולטנה בת מרים

איילה בת נעמי

אמירה בת נעמי

חנה בת זוהרה

שרה בת סוליקא

דינה בת סוליקא

אסתר בת תמר

הרב ישי גבריאל בן רות רדואה

יוסף דהאן בן רחל

רפאל פנחס בן מרים רמו

משה בן אסתר

חיים נתן צבי בן שרה

מאיר בן נעמי

דב לוסטרניק בן אביבה

משה חיון בן כוכה

פרשת שופטים התש"פ

"דרכי העבודה לחודש אלול המרוצה בתשובה"

א. "שפטים ושטרים, ותנו לך בכל שעריך, אשר יהוה אלהיך נתן לך לשבטיך, ושפטו את העם משפט צדק. לא תטה משפט, ולא תקח שחד, כי השחד יעור עיני חכמים, ויסלף דברי צדיקים. צדק צדק תרדף, למען תחיה וירשת את הארץ, אשר יהוה אלהיך נתן לך. לא תטע לך אשרה כל עץ, אצל מזבח יהוה אלהיך אשר תעשה לך. ולא תקים לך מצבה, אשר שנה יהוה אלהיך", (דברים, טז, יח' - כב').

"כי תבא אל הארץ, אשר יהוה אלהיך נתן לך, וירשתה וישבתה בה, ואמרת, אשימה עלי מלך, ככל הגוים אשר סביבתי. שום תשים עליך מלך, אשר יבחר יהוה אלהיך בו, מקרב אחיך תשים עליך מלך, לא תוכל לתת עליך איש נכרי אשר לא אחיך הוא. רק לא ירבה לו סוסים, ולא ישיב את העם מצרימה - למען הרבות סוס, ויהוה אמר לכם לא תספון לשוב בדרך הזה עוד. ולא ירבה לו נשים, ולא יסור לבבו, וכסף וזהב לא ירבה לו מאד. והיה כשבתו על כסא ממלכתו, וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר, מלפני הכהנים הלויים. והיתה עמו, וקרא בו כל מי חיו, למען ילמד ליראה את יהוה אלהיו, לשמר את כל דברי התורה הזאת - ואת החקים האלה, לעשתם. לבלתי רום לבבו מאחיו, ולבלתי סור מן המצוה ימיו ושמאול, למען יאריך ימים על ממלכתו, הוא ובניו בקרב ישראל", (דברים, יז, יד' - כ').

"כי תצא למלחמה על איבך, וראית סוס ורכב - עם רב ממך, לא תירא מהם, כי יהוה אלהיך עמך, המעלה מארץ מצרים. והיה כקרבכם אל המלחמה, ונגש הכהן ודבר אל העם. ואמר אלהם, שמע ישראל, אתם קרבים היום למלחמה על איביכם, אל ירד לבבכם, אל תיראו, ואל תחפזו, ואל תערצו מפניהם. כי יהוה אלהיכם ההלך עמכם, להלחם לכם עם איביכם, להושיע אתכם", (דברים, כ', א' - ד').

ב. ידועים ומפורסמים, דבריו ¹ של הגה"ק רבי ישראל זיע"א מקוזניץ:

שטעם הדבר, שפרשת שופטים, נקראת בחודש אלול,

היא, בכדי לרמוז לאדם לשפוט את עצמו, ולשוב בתשובה לפני בוראו.

וכמו שכתב, וז"ל:

"הנה, הפרשה הזאת נקראת תמיד בחודש אלול,

אשר הוכן העת לכל איש שישוב לבוראו,

ונסלח לו מחטאתו אשר חטא כל השנה, על ידי חרטת והרהורי התשובה, ובכי

ומספד על עונותיו שעברו ראשו,

וכל כך צריך להתמרמר, עד שיתגלה מצפונו לבו לפני יודע תעלומות, שלא ישוב

לזה החטא לעולם, והוא יעיד עליו -

כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות תשובה ² (פ"ב ה"ב) ...

¹ בספרו הקדוש "עבודת ישראל".

² זה לשון הרמב"ם, שם:

"זמה היא התשובה -

הוא שיעזב החוטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמר בלבו שלא יעשהו עוד,

שנאמר (ישעיה, נה' - ז'), 'יעזב רשע דרכו וגו'.

וכן יתנחם על שעבר,

שנאמר (ירמיה, לא' - יח'), 'כי אחרי שובי נחמתי'.

ועיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לזה החטא לעולם,

שנאמר (הושע, יד' - ד'), 'ולא נאמר עוד אלהינו למעשה ידינו וגו'.

וצריך להתודות בשפתינו, ולומר ענינות אלו שגמר בלבו".

ונתקשה בזה רבינו ה"לחם משנה":

היאך יעיד עליו הבורא שלא ישוב לזה החטא לעולם, והלא, עדיין אותו אדם בר בחירה - ואינו משולל ממנה,

ומכיוון שכך, יכול הוא לבחור שוב בעשיית החטא.

וכן יש לאדם להעמיד על עצמו 'שופטים' -
הם העיניים שלו, לנוכח יביטו על דרכו, ולפלס מעגל נתיב -
וכן האזנים, ונקבי החוטם והפה,
כי ז' חללי³ דגולגלתא, הם נקראים שערים לנפש, כנודע,
וזה 'בכל שעריך'⁴, ולשפוט את עצמו על כל מעלליו".

ג. הנה, זמן זה של חודש אלול, הוא זמן שבו משוטט הקב"ה בעולם, ומחפש בקרבתינו,

וכמו שדרשו דורשי רשומות, על הפסוק (שיר השירים, ו' - ג'):
"אֲנִי לְדוֹדִי, וְדוֹדִי לִי, הִרְעָה בְּשׁוֹשָׁנִים",

שנוטריקון של "אֲנִי לְדוֹדִי, וְדוֹדִי לִי", הוא, 'אלול'.

וככל שיחפש האדם את קרבתו של הקב"ה, כן יתקרב אליו הקב"ה,

וכמו שפירש ה"מצודות דוד" את הפסוק הנ"ל, וז"ל:

"כמו שכל תשוקתי היא אל דודי, כן תשוקתו אלי".

וכפי שכתב ה"משנה ברורה" (סי' תקפא, סק"א), וז"ל:

"ואיכא אסמכתא מקרא, 'אני לדודי ודודי לי' - ר"ת אלול.

ותירץ בזה:

שהאדם צריך להביא את עצמו לתשובה גדולה, עד כדי כך שבמעשיו ישנה הבטחה להקב"ה, שאינו שב לזה החטא לעולם,

וממילא, שכוונת דברי הרמב"ם "שיעיד עליו יודע תעלומות", הוא באופן שהקב"ה יעיד עליו שהביא את עצמו לתשובה גדולה, והבטיח שלא ישוב לאותו החטא.

ואפשר, שהיא כוונת הגה"ק זיע"א מקוז'ניץ, במה שכתב, "וכל כך צריך להתמרמר, עד שיתגלה מצפוני לבו לפני יודע תעלומות - שלא ישוב לזה החטא לעולם והוא יעיד עליו", ודוק.

³ ב' אזנים, ב' עינים, ב' נחירי האף, והפה.

⁴ היינו, שהשופטים שעליו למנות, צריכים לעמוד על המשמר, בכל אברי ראשו של האדם, הנקראים בשם שערי נפשו.

וסופי תיבות - עולה מ',

כנגד ארבעים יום, מ-ר"ח אלול עד יוה"כ,

כי באלו ארבעים יום, התשובה מקובלת, להיות לבו קרוב אל דודו בתשובה, ואז
דודו קרוב לו לקבל תשובתו מאהבה.

ועוד סמך מקרא (דברים, ל' - ו'), 'ומל ד' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך', ר"ת
אלול".

והנה, הדרך להגיע לידי כך, היא, במה שַׁיְרְגֵל האדם אל תוך נבכי מעשיו וענייניו
ויתקנם,

שכן, על הפסוק (במדבר, יג' - ב'):

"שִׁלַח לְךָ אַנְשִׁים, וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אִישׁ אֶחָד אִישׁ
אֶחָד - לְמִטָּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ, כֹּל נָשִׂיא בָהֶם",

כתב אונקלוס בתרגומו:

"שִׁלַח לְךָ גְּבֻרִין, וַיִּאֲלָלוּן יְת אֶרְעָא דְכְּנַעַן" וכו',

ומבואר:

שפעולת "ויִתְּרוּ", שהיא 'יִרְגְלוּ' או 'יִחַפְּשׂוּ',

היא "ויִאֲלָלוּן", שהוא מלשון חודש "אלול".

ד. והיטיב להגדיר זאת ⁵ הגה"ק רבי שניאור זלמן זיע"א מלאדי, וכדלהלן:

דהנה, נודע שבחודש אלול, מתגלים יג' ⁶ מידות של רחמים,

⁵ בעל התניא. הובא ב"לקוטי תורה", פרשת ראה.

⁶ הנאמרים בפסוקים (שמות, לד', ו' - ז'):

"וַיַּעֲבֹר יְהוָה עַל פְּנֵיו, וַיִּקְרָא, יְהוָה, יְהוָה, אֵל, רַחוּם, וְחַנוּן, אֶרֶךְ, אַפַּיִם, וְרַב חַסָּד, וְאֱמֶת. נֹצֵר חַסָּד,
לְאֱלֹפִים, נִשְׂא עוֹן, וְפָשַׁע, וְחַטָּאָה, וְנִקְיָה, לֹא יִנְקָה, פֶּקֶד, עוֹן אָבוֹת עַל בְּנִים וְעַל בְּנֵי בְנִים, עַל שְׁלֹשִׁים וְעַל
רְבַעִים".

והנה, בשבתות ובימים טובים, ישנם הארות, שהם התגלות א-להותו יתברך בעולם,

ואם כן, ימי חודש אלול, שיש בו התגלות יג' מידות של רחמים, וכפי שנתבאר -

היו צריכים להיות כימים טובים, ולא ימות חול בעלמא,

ואם בכל זאת, נתקנו ימים קדושים אלו בימות החול -

כתוב כאן, שיש הפרש גדול, בין ימים אלו, לימי ראש השנה ויום הכפורים.

וביאר בזה רבינו זיע"א, וז"ל:

"על פי משל, למלך שקודם בואו לעיר, יוצאין אנשי עירו לקראתו, ומקבלין פניו בשדה,

ואז רשאין כל מי שרוצה לצאת להקביל פניו, והוא מקבל את כולם בסבר פנים יפות, ומראה פנים שוחקות לכולם,

ובלכתו העירה, הרי הם הולכים אחריו,

ואחר כך בבואו להיכל מלכותו, אין נכנסים כי אם ברשות -

ואף גם זאת, המובחרים שבעם ויחידי סגולה.

וכך העניין על דרך משל, בחודש אלול יוצאין להקביל אור פניו יתברך בשדה".

דהיינו:

שבחודש "אלול", כל החפץ להתקרב אל המלך -

רשאי,

וזאת, משום ש"המלך בשדה".

באופן, שמי שאינו מנצל את שהות "המלך בשדה", לא יוכל להתקרב אליו בזמן הימים הנוראים שבהם הוא נמצא בארמונו.

ולכך, אין חודש זה כשבתות וימים טובים -

שכן, ימים אלו, הם בבחינת "המלך בשדה".

ברם, ראש השנה ויום הכפורים, שהם בבחינת "המלך בארמונו", הרי הם ימים טובים.

ה. והנה, בפסוק "שִׁפְטִים וְשֹׁטְרִים, תִּתֶּן לָךְ בְּכֹל שְׁעָרֶיךָ, אֲשֶׁר יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ, וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשִּׁפְט צְדָק",

רמז בזה הקב"ה, שעל האדם לשפוט קודם את עצמו ואת קרוביו, ורק אחר כך את שאר אנשי העולם,

וכמאמרם ז"ל (בבא מציעא, קז' ע"ב):

"קשוט עצמך, ואחר כך קשוט אחרים",

וזה, בא להוציא מליבות הטועים, האומרים נגרום לאחר לעשות תשובה, ואחר כך נעשה אנו תשובה -

ולכך, באה התורה להורות לאדם "שִׁפְטִים וְשֹׁטְרִים, תִּתֶּן לָךְ".

וכפי שכתב בזה ⁷ רבינו אברהם סבע זיע"א, וז"ל:

"לרמוז, שצריך אדם שישפוט את עצמו בתחלה, ואח"כ יוכל לשפוט האחרים,

אבל, מי שלא ישפוט את עצמו, איך ישפוט לאחרים ...

ולכן, אמר בכאן 'שופטים ושוטרים תתן לך' -

רוצה לומר, לעצמך,

ומיד, תוכל לשפוט האחרים,

וזהו 'ושפטו את העם משפט צדק'.

וכן, רמז 'שופטים ושוטרים תתן לך ... לשבטיך' -

שכמו שהשופט צריך שישפוט עצמו בתחלה, כן צריך לשפוט קרוביו ובני שבטו,

ואז יוכל לשפוט האחרים,

אבל אם לא ישפוט קרוביו בתחלה, לא יוכל לשפוט האחרים ...

⁷ בספרו הקדוש "צורח המור".

ואז 'ושפטו את העם משפט צדק'."

1. הנה, על הפסוק (דברים, יג' - יח') האמור בפרשת "ראה":

"וְלֹא יִדְבֹק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֶרֶס, לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מִחֶרְוֹן אָפוֹ, וְנָתַן לְךָ רַחֲמִים, וְרַחֲמֶךָ, וְהִרְבֶּךָ, כִּי אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִךְ,"

כתב רבינו ה"אור החיים" הקדוש זיע"א, וז"ל:

"ואומרו 'ורחמך', העיר בזה, שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו, שאין ה' מרחם - אלא לרחמן".

הנה, מבואר מדבריו הקדושים של רבינו זיע"א:

שבהנהגת הקב"ה עם ברואיו, מצינו, שהיאך שיתנהג האדם בעוה"ז עם בני העוה"ז - כך ינהג עמו הקב"ה,

ולכן נותן לנו הקב"ה רחמים - כדי שיהיה בזה פועל היוצא של "ורחמך", כי "אין ה' מרחם אלא לרחמן".

וכעין זה מצינו במסכת שבת (קנא' ע"ב):

שרבן גמליאל ברבי למד מפסוק זה, ש"כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמים עליו מן השמים".

והנה, במסכת תענית (כא' ע"ב) מצינו:

שפעם אחת בשנת בצורת, ירד רבי אליעזר לפני התיבה, ואמר עשרים וארבע ברכות, ולא נענה,

וכשירד רבי עקיבא לפני התיבה, נענה, וירדו גשמים,

וכשראו חכמים כך, התחילו לרנן אחר רבי אליעזר שלא נענה בתפילתו -

ואז יצתה בת קול, ואמרה, "לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו".

ונתקשה בזה ר' ישראל מסלנט זיע"א (בספרו הקדוש "אור ישראל", אגרת כח):

שעצם מה שאמרה הבת קול, "שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו", הוא הוא גדלותו של רבי עקיבא כלפי רבי אליעזר, וא"כ היאך יכלה הבת קול לומר "לא מפני שזה גדול מזה".

וביאר בזה:

דהנה, רבי אליעזר היה מתלמידי⁸ בית שמאי, וכידוע, ששמאי היה נוהג בכל בשורת⁹ הדין.

⁸ בכמה מקומות בש"ס (שבת, קל' ע"ב. נדה, ז' ע"ב), מבואר:

שאין הלכה כרבי אליעזר משום ש"שמותי" הוא.

ובירושלמי (שביעית, פ"ט ה"ו. תרומות, פ"ה ה"ב. סוכה, פ"ב ה"ח. נזיר, פ"ו ה"א) מבואר:

שהלשון "שמותי", מורה על היותו מתלמידי בית שמאי, ולכך אין הלכה כמותו.

ברם, בתלמוד בבלי (בבא מציעא, נט' ע"ב) מבואר:

ש"שמותי" הוא מלשון נידוי, שנידוהו חכמים גבי "תנורו של עכנאי".

⁹ הנה, במסכת עירובין (יג' ע"ב), מצינו:

"אמר רבי אבא אמר שמואל, שלוש שנים נחלקו ב"ש וב"ה, הללו אומרים הלכה כמותינו, והללו אומרים הלכה כמותינו,

יצאה בת קול, ואמרה -

אלו ואלו דברי א-ל-הים חיים הן, והלכה כב"ה ...

מפני שנחין ועלובין היו, ושונין דבריהן ודברי ב"ש,

ולא עוד, אלא שמקדימין דברי ב"ש לדבריהן".

והנה, כתב רבינו מוהר"ש בוזגלו זיע"א (בספרו "מקדש מלך", מהדורת הזוהר עם הוספותיו, דף צג' ע"א. וכן הוא בליקוטי תורה, פרשת קורח, עמ' 108), משם האר"י ז"ל:

שלעתיד לבוא תהיה הלכה כבית שמאי,

ובטעם הדבר, ידוע לבאר (יעוין ב"פרי צדיק" לרבי צדוק הכהן מלובלין זיע"א, עמודים 214-215. וב"שם משמואל", בראשית, כרך ב', עמוד רפז') משם האר"י ז"ל:

שלעתיד לבוא, יהיו הגבורות במעלה יותר מן החסדים, ועל כן תהיה הלכה כבית שמאי.

יעוין עוד בזה העניין, במסכת בבא מציעא (ל' ע"ב):

אומנם, הלל היה נוהג בכל לפנים משורת הדין -
וכהמעשה המובא במסכת שבת (לא' ע"ב), באותו נוכרי שרצה להתגייר על מנת
שילמד את כל התורה כולה כשהוא עומד על רגל אחת -
ששמאי דחאו באמת הבניין. אך הלל לימדו, ואמר לו, "דעלך סני לחברך לא
תעביד".

וכיוון שכך:

נהג עמם הקב"ה, אף הוא, באותה הנהגה,
רבי אליעזר שהתנהג בהנהגת בית שמאי - הנהגה של שורת הדין, התנהג עמו
הקב"ה גם כן בהנהגה זו, ולכך, כשעבר לפני התיבה לא נענה הקב"ה לתפילתו
ולא ירדו גשמים,
ברם, רבי עקיבא שהיה נוהג בהנהגת בית הלל¹⁰ - ולפיכך נתנהג לפנים משורת
הדין, לפיכך, נענה הקב"ה לתפילתו כשעבר לפני התפילה.

ז. וממילא, אפשר, שעוד בא להורות לנו בפסוק זה,
שכפי מה שמלמד האדם זכות בזה העולם, את בני העולם -
כך ידונוהו בשמים לכף זכות, ויזכה ביום הדין שלראש השנה.
וכפי שכתב בזה¹¹ הגה"ק רבי לוי יצחק זיע"א מברדיטשוב, וכדלהלן:
"הנה, הקדוש ברוך הוא שופט את הכנסת ישראל, בבוא יום המשפט, בגודל
רחמיו וחסדיו,

"אמר רבי יוחנן, לא חרבה ירושלים, אלא ... שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת
הדין".

¹⁰ רבי עקיבא, היה מתלמידי רבן יוחנן בן זכאי,

ורבן יוחנן בן זכאי, היה מתלמידי הלל הזקן,

וכמבואר במסכת סוכה (כח' ע"א):

"שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן ... קטן שבכולן, רבן יוחנן בן זכאי".

¹¹ בספרו הקדוש "קדושת לוי".

אך צריכין אתערותא דלתתא, לעורר את המדה של רחמנות למעלה,

ועל ידי מה נתעורר אותו המדה של חסד -

כשאנו למטה מתנהגים בחסד, ולמדים זכות על כל איש מישראל, לדונן לכף זכות,

ואז על ידי זה, גם מלמעלה נתעורר אותו המדה, ולמדין גם עליו וגם על כל זרע ישראל חסדים.

ואם כן, האדם מעורר בעובדא שלמטה¹², השער העליון לפתוח שערי חסד, להריק ברכה על כל זרע ישראל.

וזה שכתוב 'שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך',

רוצה לומר, שאתה בעצמך תתקן ותכין המשפט של מעלה, על ידי 'שעריך', והוא השערים שלך שאתה עושה ומעורר במעשיך.

וזהו 'ושפטו את העם משפט צדק', רוצה לומר, כל איש ילמוד את עצמו להתנהג לשפוט את העם משפט צדק, ללמד צדקה וזכות על כל זרע ישראל, ואז האדם מעורר השער של מעלה,

ועל ידי זה, יוצא בדין זכאי במשפט של מעלה, כי במדה שאדם מודד מודדין לו".

ח. הנה, הדרך המביאה את האדם להכיר בחטאיו, ולשוב בתשובה שלימה לפני ה' יתברך,

הוא, "לימוד תורה לשמה".

והמושג, "לימוד תורה לשמה", יבואר כאן, לא כהרגילות שאנו רגילים לבאר בה.

דהנה, על הפסוקים הנאמרים בפרשתן (דברים, יז', יח' - יט'), בעניין "מלך ישראל":

¹² היינו, במעשיו שפועל בעלמא הדין.

"וְהִיָּה כְשֶׁבִיתוֹ עַל כֶּסֶף מִמְלַכְתּוֹ, וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר, מִלְּפָנַי הַכְּהֻנִּים הַלְוִיִּם. וְהִיָּתָה עִמּוֹ, וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו, לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאַה אֶת יְהוָה אֱלֹהָיו, לְשֹׁמֵר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת - וְאֶת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה, לַעֲשׂוֹתָם",
כתב בספר הקדוש ¹³ "תפארת שלמה", כדלהלן.

אמרו רבותינו ז"ל (ברכות, ה' ע"א):

"אמר רבא ואיתימא רב חסדא, אם רואה אדם שיסורין באין עליו, יפשפש במעשיו,

שנאמר (איכה, ג' - מ'), 'נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'.'

פשפש ולא מצא, יתלה בבוטול תורה,

שנאמר (תהילים, צד' - יב'), 'אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו.'

ואם תלה ולא מצא, בידוע שיסורין של אהבה הם,

שנאמר (משלי, ג' - יב'), 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח'."

ונתקשה בזה רבינו זיע"א:

מה זה שנאמר "פשפש ¹⁴ ולא מצא",

והלא, אם בידו עוון ביטול תורה, היאך לא מצא מדוע באו עליו ייסורים.

וביאר בזה רבינו זיע"א, וז"ל ¹⁵:

¹³ להגה"ק רבי שלמה זיע"א מראדומסק.

¹⁴ ב"נפש החיים" (שער ד', פרק כט') תמה:

אם בידו עוון ביטול תורה, למה אמר קודם שפשפש ולא מצא,

והוא כעין קושיית רבינו כאן.

וביאר:

שבכל עוון, העונש הוא מידה כנגד מידה, באבר שפגם בו,

אבל בביטול תורה, האדם פוגם בכל העולמות,

ולכן אין העונש תלוי באיבר מסוים שבגופו.

"אכן, יבואר על פי מה שאומרים (בתפילת שחרית) 'והאר עינינו בתורתך',
שהאדם צריך ללמוד, באותו בחינה, שיהיה כח בלימודו, להורות לו דרך הישרה,
ולעורר לבבו - להעלות על זכרונו לתקן כל פגם וחטאים אשר עשה מעודו כל ימי
חיו.

וזהו שכתוב (דברים, א' - א'), 'אלה הדברים אשר דבר משה',
'דברים', הם דברי תוכחה,

שיהיה כח בדברי תורה שלו, להביאו לתוכחת מוסר.

וזהו שכתוב בפרקי אבות (אבות, ו' - א'), 'כל הלומד תורה לשמה זוכה לדברים
הרבה' ¹⁶ -

רצונו לומר, לדברי תוכחת מוסר ¹⁷,

דאם אינו לומד לשמה, הנה דרך היצר הרע לסמות עיניו, לבל ידע דרך נכוחה,
וְדַרְכּוֹ יֵשֶׁר בְּעֵינָיו.

כמו שכתוב בפסוק (תהילים, קיח' - ז'), 'השם לי בעוזרי ואני אראה בשונאי',

¹⁵ עם מקצת שינויי לשון, למען ירוץ הקורא בו.

¹⁶ זה לשון המשנה, שם:

"רבי מאיר אומר כל העוסק בתורה לשמה, זוכה לדברים הרבה.

ולא עוד, אלא, שכל העולם פלו כדי הוא לו.

נקרא רע, אהוב, אהב את המקום, אהב את הבריות, משמח את המקום, משמח את הבריות.

ומלבשתו ענוה ויראה, ומכשרתו להיות צדיק וחסיד וישר ונאמן, ומרחקתו מן החטא, ומקרבתו לידי
זכות, ונהנין ממנו עצה ותושיה בינה וגבורה,

שנאמר (משלי, ח' - ד'), 'לי עצה ותושיה, אני בינה, לי גבורה'.

ונתנת לו מלכות וממשלה וחקור דין, ומגליון לו רצי תורה, ונעשה כמעין המתגבר וכנהר שאינו פוסק, והו
צנוע וארך רוח, ומוחל על עלבונו, ומגדלתו ומרוממתו על כל המעשים".

¹⁷ היינו, שהזכיה הרבה שזכה לה האדם על ידי עסק תורתו, היא תוכחת מוסר,

וכפי שמוכח לעין כל, מדברי רבי מאיר במשנה זו, וכפי שהובאה בשלימותה בהערה הקודמת.

כי על דבר זה התפלל דוד הע"ה -

שה' יתברך יהיה בעזרו, נגד היצר הרע המסמא את עיניו, ומראה לו שעושה הכל
בדרך מצוה, ואינו מבין שהוא עבירה,
'ואני אראה בשונאי', במה שהיצר הרע מסיתו לעבירה, ואראה בעיני שדרך לא
טובה הוא ...

וזהו שאמרו, 'והאר עינינו בתורתך', שעל ידי לימוד התורה, תאיר עיני לראות
מה שפגמתי ועשיתי עד כה שלא כהוגן,
אבל, בלימוד שלא לשמה¹⁸ ... אף שהוא לומד בהתמדה, הוא כמו שאינו כלל ...
ואינו עושה פירות כלל,

וזה שאמרו בגמרא, 'יתלה בביטול תורה', כמו שאינו כלל".

ולפי זה, ביאר רבינו זיע"א, את הפסוקים הנאמרים בעניין מלך ישראל, וכדלהלן:
הנאמר "וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו", כוונתו, שבשעה שהמלך לומד וקורא בתורה, יהיו
כל ימי חייו עומדים לנגדו,

בכדי שעל ידי כך יראה, מה עשה שלא כהוגן,

וממילא, בכוח התורה, להורות לו תוכחת מוסר -

וכדבריו של ה"זוהר הקדוש" (חלק ג', דף כג' ע"ב), "ומודעת ליה חוביה".

"לְמַעַן יִלְמַד לְיִרְאַה", שיהיה בכוח לימוד תורתו להביאו לידי יראת שמים, יותר
ממה שהיה בו קודם שלמד.

"וזה הענין, הרמוז על ימי הרצון, חודש אלול, שנקרא תשובת השנה,

שיהיה כח בהאדם ... לתקן מה שפגם בכל השנה".

ומבואר מדבריו הקדושים:

שכאשר לומד האדם תורה "לשמה"¹⁹,

¹⁸ לדברי רבינו זיע"א, כוונת הדברים, שהוא לומד תורה, אך אינו לומדה בכדי ליישר ולתקן את דרכיו ומעשיו.

¹⁹ ובבחינת מה שמצינו במסכת שבת (פח' ע"ב) -

הרי תורתנו מגדלתנו ומרוממתנו, והופכתנו ל"בריה חדשה" -

וכל זה, מחמת שמתוך לימודו האמיתי, הוא מכיר בחטאיו ועושה תשובה.

ט. על הפסוק האמור בפרשתן (דברים, כ' - א'), "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אִיבֶךָ, וְרֵאִיתָ סוּס וָרֶכֶב עִם רַב מִמֶּךָ, לֹא תִירָא מֵהֶם - כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ, הַמַּעֲלֶךְ מֵאֲרָץ מִצְרָיִם",

נראה לי בסייעתא דשמיא, לבאר כך:

דהפסוק "כִּי תֵצֵא לַמִּלְחָמָה עַל אִיבֶךָ", בא להורות לאדם - את ל' ימי התשובה שמראש חודש אלול ועד ראש השנה,

שכן, "כִּי" - עולה בגימטריא ל'.

עוד בא להורות לאדם, ג' דברים:

"אמר רב חננאל בר פפא, מאי דכתיב (משלי, ח' - ו'), 'שמעו כי נגידים אדבר',

למה נמשלו דברי תורה, כנגיד,

לומר לך, מה נגיד זה יש בו להמית ולהחיות, אף דברי תורה יש בהם להמית ולהחיות,

היינו דאמר רבא - למימינין בה סמא דחיי, למשמאילים בה סמא דמותא."

ופירש בזה רש"י, ז"ל:

"למיימינים' - עוסקים בכל כחם וטרודים לדעת סודה, כאדם המשתמש ביד ימינו שהיא עיקר."

ובדף סג' ע"א, פירש רש"י, ז"ל:

"למיימינין' - של תורה, שמפושטין טעמיהן בדקדוק, ובוררין כימין המיומנת למלאכה,

'למשמאלין בה' - שאין יגיעים בה כל צרכן,

אי נמי, 'מיימינין בה' - עוסקין לשמה, 'משמאילים' - שלא לשמה."

ויעוין במהרש"א ("חידושי אגדות", דף סג' ע"א):

שפירוש רש"י בעניין עוסקים לשמה ושלא לשמה, עיקר,

וכמבואר במסכת יומא (עב' ע"ב) -

"אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב (דברים, ד' - מד'), 'זאת התורה אשר שם משה', זכה - נעשית לו סם

חיים, לא זכה - נעשית לו סם מיתה."

ת - תפילה,

צ - צדקה,

א - אהבה, דהיינו "תשובה" ²⁰ מאהבה,"

וכמאמר הפייטן (הקדוש רבינו אמנון זיע"א ממגנצא, בתפילתו):

"ותשובה ותפילה וצדקה, מעבירין את רוע הגזירה,"

להורות לנו:

שהרוצה לצאת למלחמה על אויביו, שהם עוונותיו,

צריך לצאת באלו ה-ג' דברים, ואז בוודאי יצליח,

וכפי שאמרה התורה, "לא תִירָא מֵהֶם, כִּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ".

²⁰ הנה, מצינו בגמרא (יומא, פו' ע"ב):

"אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כשגגות,

שנאמר (הושע, יד' - ב'), 'שובה ישראל עד ה' אלהיך כי כשלת בעונך',

הא עון מזיד הוא - וקא קרי ליה מכשול,

[ביאור הדברים:

דהנה, "עוון" לשון מזיד הוא, ולאחר שעושה האדם תשובה קורא הפסוק לחטאיו בשם "מכשול",

וכפי שנאמר "כי כשלת", שהוא לשון שגגה, שנכשל בלא כונה].

איני, והאמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכיות,

שנאמר (יחזקאל, לג' - יט'), 'ובשוב רשע מרשעתו, ועשה משפט וצדקה, עליהם יחיה'.

לא קשיא, כאן מאהבה כאן מיראה".

והנה, מצינו במסכת תענית (טו' ע"א):

"צדיקים לאורה וישרים לשמחה",

וביאר בזה רבינו הרי"ח הטוב זיע"א (בספרו "בן יהוידע"):

שהצדיקים עובדים את הקב"ה מיראה, ולפיכך, הם זוכים שלעתיד לבוא תתארך האות י' שבמילה "יראה",

לאות ו' וממילא תהיה "אורה",

ומה שאין כן, הישרים עובדים את הקב"ה מאהבה, והעובד מאהבה, בהכרח שעובד גם בשמחה.

ולפי זה, נראה, כאשר שב האדם בתשובה, על ידי עסק התורה,

אזי תשובתו נחשבת לו ל"תשובה מאהבה",

ואפשר, שלא לחינם רמזה התורה בפרשתן, שהוא סמוך ונראה לימים הנוראים
הבאים עלינו לטובה, את עניין זה של "תשובה מאהבה", וכפי שיתבאר להלן.

דהנה, על הפסוקים (דברים, כ', א' - ד') :

"כִּי תֵצֵא לְמִלְחָמָה עַל אִיבֶךָ, וְרֵאִיתָ סוֹס וָרֶכֶב - עִם רַב מְמֹד, לֹא תִירָא מֵהֶם, כִּי
יְהוֹה אֱלֹהֶיךָ עִמָּךְ, הַמַּעֲלֶךְ מֵאֲרֶץ מִצְרָיִם. וְהָיָה כִּקְרַבְכֶם אֶל הַמִּלְחָמָה, וְנִגַּשׁ הַכֹּהֵן
וְדַבֵּר אֶל הָעָם. וְאָמַר אֲלֵהֶם, שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, אַתֶּם קִרְבִּים הַיּוֹם לְמִלְחָמָה עַל אִיבֵיכֶם,
אֶל יָרֵךְ לְבַבְכֶם, אֶל תִּירְאוּ, וְאֶל תַּחְפְּזוּ, וְאֶל תַּעֲרָצוּ מִפְּנֵיהֶם. כִּי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם
הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם, לְהַלְחֵם לָכֶם עִם אִיבֵיכֶם, לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם",

נתקשה בספר הקדוש ²¹ "אוהב ישראל", כדלהלן :

א. מפני מה נאמר "אֶל יָרֵךְ לְבַבְכֶם",

והלא, לכאורה, היה צריך להאמר, "אֶל יָרֵךְ לְבָבְכֶם",

ב. מפני מה נאמר "כִּי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם הַהֹלֵךְ עִמָּכֶם",

"הַהֹלֵךְ", ב-ה' הידיעה,

והלא, לכאורה, היה צריך להאמר, "כִּי יְהוֹה אֱלֹהֵיכֶם הֹלֵךְ עִמָּכֶם",

ג. מפני מה נאמר כפל לשון, "לְהַלְחֵם לָכֶם עִם אִיבֵיכֶם, לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם",

והלא, דבר כלול בחבירו, שאם ילחם לכם, ממילא, יושיע אתכם.

וביאר בזה רבינו זיע"א, וז"ל :

"איתא בגמרא יומא (פו' ע"ב), 'אמר ריש לקיש, גדולה תשובה שזדונות נעשות
כשגגות' ...

והנה, לפי זה, כשעושה תשובה מיראה, שאז הזדונות נעשות כשגגות, אזי, שני
היצרים שבאדם אינם שמחים,

²¹ להגה"ק רבי אברהם יהושע העשיל זיע"א מאפטא.

היצר טוב אינו שמח - כי עם כל זה, נשאר לו להאדם עוד השגגות, שהם חטאים,
והיצר הרע אינו שמח - כי מקודם היו זדונות, ועכשיו נעשו שגגות.
אמנם, כשהאדם עושה תשובה מאהבת ה', באמת בשלימות, כראוי לאל גדול רם
ונשא,

אז היצר טוב, יש לו שמחה בשלימות, כי הזדונות נעשו זכיות.
ובודאי כן, מהראוי לכל איש ישראלי לעשות תשובה מאהבה,
ובפרט בראש השנה יום הקדוש והנורא, ובעשרת ימי תשובה.
והנה, ידוע דרשת חז"ל (זוהר הקדוש, חומש במדבר, דף רלא' ע"א), אשר כל
מקום שנאמר ²² 'היום' -

זהו יומא דראש, יום הגדול והנורא, אשר יבואו בני האלהים ...
ואז צריכין ישראל להתחזק בתשובה ומעשים טובים".

ועל פי זה, ביאר רבינו זיע"א את הפסוקים:

"וַיִּנְגַשׁ הַכֹּהֵן ... אֶתְּם קִרְבִּים הַיּוֹם" - היינו, יום ראש השנה.

²² זה לשון הזוהר הקדוש:

"אמר רבי יהודה, לימא לן מר, מלין מעלי'תא דראש השנה.
פתח רבי שמעון, ואמר (מלכים, ב' - ד'), 'יהי היום' ...
דא הוא ראש השנה, יומא דאית ביה דינא קשיא על עלמא ...
ובכל אתר 'יהי היום', דא ראש השנה".

ותרגום דבריו הקדושים:

אמר רבי יהודה, יאמר לנו הרב, דברים עליונים של ראש השנה.
פתח רבי שמעון, ואמר, 'יהי היום' ...
זהו ראש השנה, יום שיש בו דין קשה על העולם ...
ובכל מקום 'יהי היום', זה ראש השנה.

"על אִיבִיכֶם" - היינו, מלחמת היצר הרע, שצריך האדם להכניעו, על ידי שיעשה תשובה על כל חטאיו ועוונותיו.

ולפיכך, הזהירה התורה הקדושה, "אַל יֵרָךְ לְבַבְכֶם" -

היינו, שאם תעשו תשובה רק מיראה, ממילא, תעציבו ותכעיסו את שני היצרים שבלבבכם, היצר טוב והיצר הרע -

ולפיכך, תעשו תשובה רק מאהבת השם יתברך, ואזי יהיה היצר טוב שמח, וממילא, תהיה השמחה גדולה, בכך שרק היצר הרע יהיה עצוב.

"כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֵיכֶם הַהֵלֶךְ עִמָּכֶם" - בתוספת ה' הידיעה, להורות, על השגחתו וחסדיו יתברך בכל שעה ושעה.

"לְהִלָּחֵם לָכֶם עִם אִיבִיכֶם" - כמאמר רבותינו ז"ל (סוכה, נבי ע"א), 'כל הגדול מחבירו, יצרו גדול הימנו', 'ואלמלא הקדוש ברוך שעוזר לו, אינו יכול לו'.

"לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם" - כי על ידי תשובה מאהבה, הקדוש ברוך הוא מושיע את האדם, שהופך את זדונותיו לזכויות.

י. יתן ה' יתברך, שנוכה להתחזק בדברים אלו,

ובכך נכין צידה לדרך, בעבודת הימים הקדושים הללו,

ועל ידי כך, נזכה לפניו בדין. אמן.

יומא דהילולא - ראשון - כו' אב

רבי ציון הכהן יהונתן זיע"א.

נולד : תרל"ב (1872 למניינם),
נפטר : כו' באב תרצ"ה (1931 למניינם) - בן 59 שנים.

מתולדות חייו :

הרב ציון, הוא בנו של רבי שושן כהן יהונתן - שהיה דיין באי ג'רבא, ובן אחיו של הרב סאסי מעתוק הכהן יהונתן (מהרס"ך). משפחת כהן יהונתן, הינה משפחת כהנים מיוחסת, אשר מקורה החל לפני כמה מאות שנים באלג'יר, ובהמשך דרכה גדלה והתבססה באי ג'רבא. אביו רבי שושן, כלכל ופרנס אותו, בכדי שיוכל לפנות את זמנו ללימוד והתעלות בתורה. הרב ציון, למד שחיטה אצל הרב בנימין חדאד - שכיהן כשוחט ובודק של הרובע הגדול "חארה צגירה". כשהיה בגיל 25, נתמנה הרב ציון לדיין באי ג'רבא, על ידי דודו הרב סאסי מעתוק הכהן יהונתן (מהרס"ך). כשהיה בגיל 40, נתמנה הרב ציון לראב"ד באי ג'רבא, בתפקידו זה, כיהן עד מותו בחוליו בשנת תרצ"א (1931 למניינם).

בשנת תרע"ט (1919 למניינם), היה שותף בהקמת אגודת "עטרת ציון" - אגודה שעסקה בחינוך יהודי, ובחיזוק השפה העברית, ואיסוף תרומות לחיזוק היישוב וגאולת ארץ ישראל.

אחד מתלמידיו הקרובים, היה רבי כלפון משה הכהן - ראב"ד אי ג'רבא, שכיהן עימו כדיין בבית הדין,

באחד הימים, פנה הרב ציון כהן לוועד הקהילה, בבקשה להעלות את שכרו, הדבר עורר תרעומת, מכיוון שהרב ציון היה ממשפחה אמידה, אולם הוא התעקש, לימים, התברר כי רבי ציון, שידע את צער תלמידו, ביקש לעלות את שכרו - מכיוון שאז הוכרחו להעלות גם את שכר תלמידו, המכהן עימו בדין.

לאחר פטירתו, סיפרה בתו, כי אביה היה שולחה, מדי שבוע, עם שקיק בד ובו מטבעות - דמי משכורתו השבועית, לחלק לעניי העיר ונזקקיה.

לרב ציון הייתה משפחה מרובת ילדים, שבעה בנים ושתי בנות, וכל בניו היו תלמידי חכמים,

גדול בניו - הוא הרב דוד הכהן יהונתן, וצעיר בניו - הוא הרב יוסף הכהן יהונתן.

הרב ציון, תואר כרב גאון, בעל עיון ישר וסברה ישרה, ובעל פיקחות וענווה.

רבי חיים חורי העיד עליו:

"רב מובהק, ומופלא בעיונו, ובענוותנותו".

קבע לרבים שיעורי תורה, אשר שמם המפורסם היה "ארבע אמות הלכה",

שמקומם היה בביתו ובישיבתו של דודו הרב סאסי מעתוק הכהן יהונתן (מהרס"ך).

סופר עליו:

שהיה מתמיד גדול, ושלמד את כל התלמוד שלוש פעמים, בעיון.

בכתביו, היה חותם, בשם: צ"ב ש"ך (ציון בן שושן כהן).

מספריו :

"שערי ציון" - חידושים על הש"ס,

"ציון במשפט תפדה" - ספר חידושים על פרשת השבוע ועל פרקי אבות, בשלושה חלקים,

שו"ת "שיבת ציון" - חידושים על ד' חלקי השולחן ערוך.

בשנת תש"ע (2010 למניינם), הועלו עצמותיו ארצה על ידי צאצאיו, והובאו לקבורה במושב ברכיה.

זכותו תהא מגן וצינה עלינו ועל כל ישראל.

לזכרון עולם בהיכל ה'

הראשלי"צ הרב אליהו בקשי דורון בן טובה זצ"ל •

יצחק (ישראל) אוחנה בן מרים ז"ל •

יעיש זוביב בן מזל ז"ל •

ישראל אביטן בן סוזן ז"ל •

רפאל סיבוני בן גרסיה ז"ל •

~~~

ליליאן דיאמנטה בת עישה ע"ה •

רחל עמוס בת אסתרלייה ע"ה •

רבקה הרוש בת גרסיה ע"ה •

הצדקת ברוריה מויאל בת חוה ע"ה •

אליס חוה עישה לוי בת גרסיה ע"ה •

מזל טוב סיגלר בת זוהרה ע"ה •

עזיזה שטרית בת אסתר ע"ה •

חנה בת ליליאן ע"ה •

